

کهن واژگان میخی

فارسی باستان به فارسی امروز

فرح مانگری

شوش ۱۳۹۸

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه: مانگری، فرح، ۱۳۴۶-

عنوان و نام پدیدآور: کهن‌واژگان میخی: فارسی باستان به فارسی امروز/نویسنده فرح مانگری.
مشخصات نشر: اهواز: پژوهش‌گان راه دانش، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۲۸۹ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۵-۳۵۸-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: کتیبه‌های میخی

Cuneiform inscriptions موضوع:

موضوع: خط میخی

Cuneiform writing موضوع:

رده بندی کنگره: PJ۳۱۹۳

رده بندی دیویی: ۴۱۷/۰۷

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۳۶۳۳۰

انتشارات پژوهندگان راه دانش

ناشر: پژوهندگان راه دانش

شماره نشر: ۱۳۶۰

نام کتاب: کهن‌واژگان میخی

نویسنده: فرح مانگری

تیراژ: ۱۰۰۰

نوبت چاپ: اول

چاپخانه: ترنگ

صفحه‌آرایی: پژوهندگان

چاپ اول: ۱۳۹۸

سایز: رحلی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۵-۳۵۸-۶

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

www.ketab.ir

حق چاپ و نشر محفوظ است.

طبق قانون حقوق نویسندگان و مصنفان هرگونه کپی برداری به هر روش پیگرد قانونی دارد.

دفتر اهواز: ۰۹۱۶۱۱۸۵۱۱۸ - ۳۲۲۰۲۸۰۲

دفتر تهران: ۰۹۱۲۸۸۸۴۹۶۹ - ۶۶۱۲۰۵۵۴

فهرست

۱.....	دیاچه
۸.....	واژه‌نامه
۲۰۶.....	واژه‌نامه اعلام
۲۸۱.....	فهرست منابع

www.ketab.ir

به نام نگارنده‌ی آب‌وخاک همان آفریننده‌ی جان پاک

دیباچه

و اما آنچه مرا بر آن داشت تا سال‌ها از عمر خویش را صرف تحقیق، نگارش و تدوین اثر حاضر نموده و خستگی‌های ناشی از مشکلات این راه دشوار را با صبر و شکیبایی به توانایی تبدیل کرده، بایی اعتنایی از کنار ناامیدی‌ها گذر کنم، بنیانی محکم از امید در وجود خویش بنا نهم و هرگز از گام برداشتن در راهی چنین پریچ‌وخم، کم‌ترین هراسی به دل راه ندهم، چیزی نبوده و نیست جز عشق من به وطن، به زادگاه و به آب‌وخاکی که وجودم از اوست؛ که «چو ایران نباشد تن من مباد!» من زاده‌ی شهر شرش، مهد تمدن جهان باستان، مامن و مدفن پیامبر بزرگ الهی، دانیال نبی (ع) هستم. شوش به زبانی ساده، شهری در شمال استان خوزستان، از قدیمی‌ترین سکونت‌گاه‌های شناخته‌شده‌ی جهان باستان که حدود ۴۰۰۰ سال پیش از میلاد پایه‌گذاری شده و طبق اسناد به دست آمده از مهم‌ترین و باشکوه‌ترین شهرهای باستانی ایران و جهان به شمار آمده که هنوز هم هرازگاهی فعالیت‌های باستان‌شناسی در آن انجام می‌شود و چه‌بسا آثاری از نیاکان خود را در آغوش این خاک به یادگار دارد؛ بنابراین جای خالی چنین اثری در موزه و کتابخانه‌ی شهر من بسیار احساس شد در نتیجه، تهیه‌ی آن ضرورت پیدا کرد.

موزه‌ی شوش و آرامگاه حضرت دانیال نبی (ع) از جمله مکان‌های دیدنی و زیارتی هستند که سالانه توجه زیادی از گردشگران داخلی و خارجی را به خود جلب می‌نمایند. موزه‌ی نام‌بردار یکی از مهم‌ترین موزه‌های اشیای ایران باستان است و آثار با ارزشی از دوره‌های مختلف به‌ویژه دوران هخامنشی را در خود جای داده است. آثاری که بیانگر فرهنگ، ادب، هنر و تمدن نیاکان ماست.

بنا به دلایلی که گفته شد، عشق به شناخت سرگذشت زبان فارسی یعنی؛ فارسی باستان، دوچندان شد و مشوق بسیار خوبی شد تا هم این زبان را بیاموزم و هم راهی بازنمایم تا فرزندان سرزمین کهنم نسبت به یادگیری و آموختن خط و زبان اجدادشان، علم حاصل نمایند. باشد که قدمی در جهت رشد و تعالی این آب‌وخاک برداشته باشم و حق مام وطن را هرچند ناچیز ادا کرده باشم!

نظر به شناختی که از دستگاه زبان فارسی داشتم تصمیم گرفتم در خصوص یادگیری «خط میخی» و شناخت معنی واژه‌های «زبان فارسی باستان» مطالعه و جست‌وجو را آغاز کنم. این کار نزدیک به بیست سال به درازا کشید که البته در نهایت به نتایجی جالب دست یافتم و خوانندگان ضمن مطالعه‌ی این واژه‌نامه به حاصل آن پی خواهند برد؛ و چنین شد که سرانجام «جوینده یابنده است» مصداق حقیقی یافت و تمام تلاش‌ها به ثمر نشست.

فارسی باستان نامی است برای زبان فارسی مورد استفاده در کتیبه‌های خط میخی سلسله‌ی هخامنشی. این زبان به جنوب غرب ایران تعلق داشته و زبان بومی فرمانروایان هخامنشی بوده است. کتیبه‌های فارسی باستان معمولاً با ترجمه‌ی عیلامی و آکدی همراه هستند.

از نظر زبانی، فارسی باستان به شاخه‌ی ایرانی زبان‌های هند و ایرانی یا آریایی تعلق دارد که خود یکی از تقسیمات اصلی خانواده‌ی زبان‌های هند و اروپایی است. زبان‌های ایرانی به اعتبار زمان به سه دوره تقسیم شده‌اند:

ایرانی باستان: دربرگیرنده‌ی دو زبان فارسی باستان و اوستا با متون بازمانده و نیز شماری از گویش‌های دیگر که کمتر شناخته شده‌اند: الف) فارسی باستان به‌وسیله‌ی متون کتیبه‌ای در ناحیه‌ی پارس، پرسپولیس (تخت جمشید)، نقش رستم، مرغاب (پاسارگاد) در ناحیه‌ی عیلام، شوش، ماد، همدان، بیستون، الوند، ارمیه، وان و امتداد کانال سوئز به دست آمده است. مهم‌ترین این کتیبه‌ها از داریوش کبیر و خشایارشا است. ب) زبان اوستایی: زبان متون اوستا یا نوشته‌های مقدس مزدیسنان است که با عناوینی چون بابایا، زردشتیان یا پیروان زردشت شناخته شده‌اند. اوستا از نظر زبانی شامل دو بخش است:

(۱) بخش کهن تر، شامل گائوها یا بدهای بیرون خود زردشت.

۲) اوستای متأخر که در شماری از برگه های زمینی با گات ها تفاوت دارد.

ایرانی میانه: گویش‌های ایرانی را که در حدود سال (۳۰۰ ق.م) تا حدود سال (۹۰۰) میلادی ظهور کرده‌اند.

فارسی نو (ایرانی نو): که همگی زبان‌های ایرانی را محدود سال (۹۰۰) به بعد را در برمی‌گیرد. بارزترین اثر این زبان حماسه‌ی شاهنامه‌ی فردوسی است.

اما کتیبه‌های فارسی باستان نیز مانند بیشتر یا تمام مجسمه‌های اسلادی به فارسی باستان خالص، بدون آمیختگی با عناصر یونانی نیست. مثل:

☞ ☜ ☝ ☞ ☛ ☞ : Mudrāya «مُودِرَايَ» مصر که سامی است.

𐎧𐏁𐎡𐏁 : Bābiruš «بابر وُش: بابل» که سامی است.

maškā : 𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩𐎪𐎫𐎬𐎭𐎮𐎯𐎰𐎱𐎲𐎳𐎴𐎵𐎶𐎷𐎸𐎹𐎺𐎻𐎼𐎽𐎾𐎿𐏀𐏁𐏂𐏃𐏄𐏅𐏆𐏇𐏈𐏉𐏊𐏋𐏌𐏍𐏎𐏏𐏐𐏑𐏒𐏓𐏔𐏕𐏖𐏗𐏘𐏙𐏚𐏛𐏜𐏝𐏞𐏟𐏠𐏡𐏢𐏣𐏤𐏥𐏦𐏧𐏨𐏩𐏪𐏫𐏬𐏭𐏮𐏯𐏰𐏱𐏲𐏳𐏴𐏵𐏶𐏷𐏸𐏹𐏺𐏻𐏼𐏽𐏾𐏿𐐀𐐁𐐂𐐃𐐄𐐅𐐆𐐇𐐈𐐉𐐊𐐋𐐌𐐍𐐎𐐏𐐐𐐑𐐒𐐓𐐔𐐕𐐖𐐗𐐘𐐙𐐚𐐛𐐜𐐝𐐞𐐟𐐠𐐡𐐢𐐣𐐤𐐥𐐦𐐧𐐨𐐩𐐪𐐫𐐬𐐭𐐮𐐯𐐰𐐱𐐲𐐳𐐴𐐵𐐶𐐷𐐸𐐹𐐺𐐻𐐼𐐽𐐾𐐿𐑀𐑁𐑂𐑃𐑄𐑅𐑆𐑇𐑈𐑉𐑊𐑋𐑌𐑍𐑎𐑏𐑐𐑑𐑒𐑓𐑔𐑕𐑖𐑗𐑘𐑙𐑚𐑛𐑜𐑝𐑞𐑟𐑠𐑡𐑢𐑣𐑤𐑥𐑦𐑧𐑨𐑩𐑪𐑫𐑬𐑭𐑮𐑯𐑰𐑱𐑲𐑳𐑴𐑵𐑶𐑷𐑸𐑹𐑺𐑻𐑼𐑽𐑾𐑿𐒀𐒁𐒂𐒃𐒄𐒅𐒆𐒇𐒈𐒉𐒊𐒋𐒌𐒍𐒎𐒏𐒐𐒑𐒒𐒓𐒔𐒕𐒖𐒗𐒘𐒙𐒚𐒛𐒜𐒝𐒞𐒟𐒠𐒡𐒢𐒣𐒤𐒥𐒦𐒧𐒨𐒩𐒪𐒫𐒬𐒭𐒮𐒯𐒰𐒱𐒲𐒳𐒴𐒵𐒶𐒷𐒸𐒹𐒺𐒻𐒼𐒽𐒾𐒿𐓀𐓁𐓂𐓃𐓄𐓅𐓆𐓇𐓈𐓉𐓊𐓋𐓌𐓍𐓎𐓏𐓐𐓑𐓒𐓓𐓔𐓕𐓖𐓗𐓘𐓙𐓚𐓛𐓜𐓝𐓞𐓟𐓠𐓡𐓢𐓣𐓤𐓥𐓦𐓧𐓨𐓩𐓪𐓫𐓬𐓭𐓮𐓯𐓰𐓱𐓲𐓳𐓴𐓵𐓶𐓷𐓸𐓹𐓺𐓻𐓼𐓽𐓾𐓿𐔀𐔁𐔂𐔃𐔄𐔅𐔆𐔇𐔈𐔉𐔊𐔋𐔌𐔍𐔎𐔏𐔐𐔑𐔒𐔓𐔔𐔕𐔖𐔗𐔘𐔙𐔚𐔛𐔜𐔝𐔞𐔟𐔠𐔡𐔢𐔣𐔤𐔥𐔦𐔧𐔨𐔩𐔪𐔫𐔬𐔭𐔮𐔯𐔰𐔱𐔲𐔳𐔴𐔵𐔶𐔷𐔸𐔹𐔺𐔻𐔼𐔽𐔾𐔿𐕀𐕁𐕂𐕃𐕄𐕅𐕆𐕇𐕈𐕉𐕊𐕋𐕌𐕍𐕎𐕏𐕐𐕑𐕒𐕓𐕔𐕕𐕖𐕗𐕘𐕙𐕚𐕛𐕜𐕝𐕞𐕟𐕠𐕡𐕢𐕣𐕤𐕥𐕦𐕧𐕨𐕩𐕪𐕫𐕬𐕭𐕮𐕯𐕰𐕱𐕲𐕳𐕴𐕵𐕶𐕷𐕸𐕹𐕺𐕻𐕼𐕽𐕾𐕿𐖀𐖁𐖂𐖃𐖄𐖅𐖆𐖇𐖈𐖉𐖊𐖋𐖌𐖍𐖎𐖏𐖐𐖑𐖒𐖓𐖔𐖕𐖖𐖗𐖘𐖙𐖚𐖛𐖜𐖝𐖞𐖟𐖠𐖡𐖢𐖣𐖤𐖥𐖦𐖧𐖨𐖩𐖪𐖫𐖬𐖭𐖮𐖯𐖰𐖱𐖲𐖳𐖴𐖵𐖶𐖷𐖸𐖹𐖺𐖻𐖼𐖽𐖾𐖿𐗀𐗁𐗂𐗃𐗄𐗅𐗆𐗇𐗈𐗉𐗊𐗋𐗌𐗍𐗎𐗏𐗐𐗑𐗒𐗓𐗔𐗕𐗖𐗗𐗘𐗙𐗚𐗛𐗜𐗝𐗞𐗟𐗠𐗡𐗢𐗣𐗤𐗥𐗦𐗧𐗨𐗩𐗪𐗫𐗬𐗭𐗮𐗯𐗰𐗱𐗲𐗳𐗴𐗵𐗶𐗷𐗸𐗹𐗺𐗻𐗼𐗽𐗾𐗿𐘀𐘁𐘂𐘃𐘄𐘅𐘆𐘇𐘈𐘉𐘊𐘋𐘌𐘍𐘎𐘏𐘐𐘑𐘒𐘓𐘔𐘕𐘖𐘗𐘘𐘙𐘚𐘛𐘜𐘝𐘞𐘟𐘠𐘡𐘢𐘣𐘤𐘥𐘦𐘧𐘨𐘩𐘪𐘫𐘬𐘭𐘮𐘯𐘰𐘱𐘲𐘳𐘴𐘵𐘶𐘷𐘸𐘹𐘺𐘻𐘼𐘽𐘾𐘿𐙀𐙁𐙂𐙃𐙄𐙅𐙆𐙇𐙈𐙉𐙊𐙋𐙌𐙍𐙎𐙏𐙐𐙑𐙒𐙓𐙔𐙕𐙖𐙗𐙘𐙙𐙚𐙛𐙜𐙝𐙞𐙟𐙠𐙡𐙢𐙣𐙤𐙥𐙦𐙧𐙨𐙩𐙪𐙫𐙬𐙭𐙮𐙯𐙰𐙱𐙲𐙳𐙴𐙵𐙶𐙷𐙸𐙹𐙺𐙻𐙼𐙽𐙾𐙿𐚀𐚁𐚂𐚃𐚄𐚅𐚆𐚇𐚈𐚉𐚊𐚋𐚌𐚍𐚎𐚏𐚐𐚑𐚒𐚓𐚔𐚕𐚖𐚗𐚘𐚙𐚚𐚛𐚜𐚝𐚞𐚟𐚠𐚡𐚢𐚣𐚤𐚥𐚦𐚧𐚨𐚩𐚪𐚫𐚬𐚭𐚮𐚯𐚰𐚱𐚲𐚳𐚴𐚵𐚶𐚷𐚸𐚹𐚺𐚻𐚼𐚽𐚾𐚿𐛀𐛁𐛂𐛃𐛄𐛅𐛆𐛇𐛈𐛉𐛊𐛋𐛌𐛍𐛎𐛏𐛐𐛑𐛒𐛓𐛔𐛕𐛖𐛗𐛘𐛙𐛚𐛛𐛜𐛝𐛞𐛟𐛠𐛡𐛢𐛣𐛤𐛥𐛦𐛧𐛨𐛩𐛪𐛫𐛬𐛭𐛮𐛯𐛰𐛱𐛲𐛳𐛴𐛵𐛶𐛷𐛸𐛹𐛺𐛻𐛼𐛽𐛾𐛿𐜀𐜁𐜂𐜃𐜄𐜅𐜆𐜇𐜈𐜉𐜊𐜋𐜌𐜍𐜎𐜏𐜐𐜑𐜒𐜓𐜔𐜕𐜖𐜗𐜘𐜙𐜚𐜛𐜜𐜝𐜞𐜟𐜠𐜡𐜢𐜣𐜤𐜥𐜦𐜧𐜨𐜩𐜪𐜫𐜬𐜭𐜮𐜯𐜰𐜱𐜲𐜳𐜴𐜵𐜶𐜷𐜸𐜹𐜺𐜻𐜼𐜽𐜾𐜿𐝀𐝁𐝂𐝃𐝄𐝅𐝆𐝇𐝈𐝉𐝊𐝋𐝌𐝍𐝎𐝏𐝐𐝑𐝒𐝓𐝔𐝕𐝖𐝗𐝘𐝙𐝚𐝛𐝜𐝝𐝞𐝟𐝠𐝡𐝢𐝣𐝤𐝥𐝦𐝧𐝨𐝩𐝪𐝫𐝬𐝭𐝮𐝯𐝰𐝱𐝲𐝳𐝴𐝵𐝶𐝷𐝸𐝹𐝺𐝻𐝼𐝽𐝾𐝿𐞀𐞁𐞂𐞃𐞄𐞅𐞆𐞇𐞈𐞉𐞊𐞋𐞌𐞍𐞎𐞏𐞐𐞑𐞒𐞓𐞔𐞕𐞖𐞗𐞘𐞙𐞚𐞛𐞜𐞝

𐎧𐏁𐎡𐎹 : ōikā «شکا: سنگ شکسته، شفته» که آرام است

تخم: نژاد که آرامی است. taxma : تخم - تخم : تخم